

ALEKSANDER SŁYSZ¹

Kumulacja przedmiotowo-podmiotowa w podatku od spadków i darowizn – studium przypadku²

Wpłynął: 31.01.2026. Akceptacja: 16.02.2026

Streszczenie

Artykuł zawiera analizę problemu zastosowania zasady kumulacji przedmiotowo-podmiotowej wyrażonej w art. 9 ust. 2 u.p.s.d. w sytuacji, gdy wcześniejsze nabycie od tego samego zbywcy korzystało ze zwolnienia, a późniejsze nabycie nie spełnia jego przesłanek. Celem badania było wykazanie, że obecne brzmienie art. 9 ust. 2 u.p.s.d. niweczy skutki zwolnień podatkowych oraz zwrócenie uwagi na konieczność nowelizacji tego przepisu. Badanie przeprowadzono przy użyciu tradycyjnych dla nauk prawnych metod badawczych, takich jak metoda dogmatyczno-prawna i metoda empiryczna.

W artykule dowiedziono, że zastosowanie kumulacji przedmiotowo-podmiotowej prowadzi do doliczania czystej wartości rzeczy i praw majątkowych nabytych dotychczas od tego samego zbywcy, nawet jeśli nabycia te korzystały ze zwolnienia od podatku od spadków i darowizn. Rozwiązanie to restytuuje obowiązek podatkowy, co prowadzi do rażącej dysproporcji obciążeń, a także ujawnia istnienie niezgodności prakseologicznej. Autor formułuje postulat *de lege ferenda* dodania do art. 9 u.p.s.d. ust. 5 wyłączającego z kumulacji wartości nabyć dotychczasowych korzystających ze zwolnienia.

Słowa kluczowe: podatek, darowizna, kumulacja, spadek, nabycie, SD-3, SD-Z2.

---

¹ Dr Aleksander Słysz – Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie (Polska), e-mail: a.slysz@ujd.edu.pl; ORCID: 0000-0003-4826-3726.

² Badania wykorzystane w artykule nie zostały sfinansowane przez żadną instytucję.

ALEKSANDER SŁYSZ

Object – Subject Cumulation in Inheritance and Gift (Donation) Tax: A Case Study³

Abstract

The article contains an analysis of the issue concerning the application of the object–subject accumulation principle expressed in Article 9(2) of the Inheritance and Donation Tax Act in situations where an earlier acquisition from the same transferor benefited from a tax exemption, while a subsequent acquisition does not meet the conditions for such exemption. The aim of the study was to demonstrate that the current wording of Article 9(2) undermines the effects of tax exemptions and to draw attention to the need for an amendment to this provision. The study was conducted using traditional legal research methods, such as the dogmatic-legal method and the empirical method.

The article shows that the application of object–subject accumulation leads to adding the net value of assets previously acquired from the same transferor, even if those acquisitions were exempt from inheritance and donation tax. This solution reinstates the tax obligation, resulting in a striking disproportion in tax burdens and revealing a praxeological inconsistency. The author proposes a *de lege ferenda* amendment by adding paragraph 5 to Article 9 of the Act, excluding from accumulation the value of prior acquisitions that benefited from the exemption.

Keywords: tax, gift, donation, cumulation, inheritance, acquisition, SD-3, SD-Z2.

---

³ The research in this article has not been supported financially by any institution.

Wprowadzenie

W artykule 9 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn⁴ wyrażono zasadę kumulacji przedmiotowo-podmiotowej, zgodnie z którą: „Jeżeli nabycie własności rzeczy lub praw majątkowych od tego samego zbywcy następuje więcej niż jeden raz, do czystej wartości rzeczy i praw majątkowych ostatnio nabytych dolicza się czystą wartość rzeczy i praw majątkowych nabytych dotychczas od tego samego zbywcy w roku, w którym nastąpiło ostatnie nabycie, i w okresie 5 lat poprzedzających ten rok. Od podatku obliczonego od łącznej wartości nabytych rzeczy i praw majątkowych potrąca się podatek przypadający od opodatkowanych poprzednio nabytych rzeczy i praw majątkowych.” Należy pamiętać, że kumulacja ta dotyczy nabyć z różnych tytułów, ale od tego samego zbywcy, mamy tu więc do czynienia z tożsamością podmiotową.

Przepis w takim brzmieniu obowiązuje od 1 lipca 2023 r. za sprawą ustawy zmieniającej z dnia 26 maja 2023 roku⁵. Nowelizacja art. 9 ust. 2 u.p.s.d. mogła skończyć się innym rezultatem, gdyż wcześniej uchwalono art. 9 ust. 2 w innym brzmieniu, lecz ustawa zmieniająca z dnia 26 stycznia 2023 r.⁶, która także miała wejść w życie 1 lipca 2023 r., nie doprowadziła do obowiązywania kumulacji w brzmieniu przewidzianym tą ustawą⁷. Trzeba zaznaczyć, że do nabycia własności rzeczy lub praw majątkowych, które nastąpiło przed dniem wejścia w życie opisanej zmiany art. 9 ust. 2 u.p.s.d., tj. przed 1 lipca 2023 r., stosuje się przepisy u.p.s.d. w brzmieniu wcześniejszym („dotychczasowym”)⁸. Historia kumulacji przedmiotowo-podmiotowej, obecnej w krajowym porządku prawnym od 1920 r., została już w literaturze opisana⁹. W ostatnim stuleciu nie występowały większe problemy z jej stosowaniem, dopiero w ostatnich dwóch dekadach pojawiły się istotne kontrowersje

⁴ Ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (tj. Dz.U. z 2024 r., poz. 1837 z późn. zm.) – dalej jako u.p.s.d.

⁵ Ustawa z dnia 26 maja 2023 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz niektórych innych ustaw (Dz.U., poz. 1059 z późn. zm.).

⁶ Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustaw w celu likwidowania zbędnych barier administracyjnych i prawnych (Dz.U., poz. 803).

⁷ W odniesieniu do problemu opisanego w niniejszym artykule nic by to jednak nie zmieniło, gdyż także ta wersja kumulacji obarczona była błędem.

⁸ Art. 28 ustawy z dnia 26 maja 2023 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz niektórych innych ustaw (Dz.U., poz. 1059 z późn. zm.).

⁹ Zob. A. Słysz, *Zasada kumulacji w podatku od spadków i darowizn – struktura głęboka kontra granica językowa wykładni*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego” 2018, 2, s. 103–118.

związane z subsumpcją. Do wejścia w życie (1 stycznia 2007 r.) art. 4a u.p.s.d. (zwolnienie dla tzw. grupy zero) ewentualne wątpliwości dotyczyły głównie kwestii ustalenia zakresu pojęcia „podatek przypadający”. Od 2007 r. podatników dotyka jednak problem związany z szeregiem nabyć od jednego zbywcy, który ujawnia się w sytuacji, gdy wobec jednego z tych nabyć nie można zastosować zwolnienia z art. 4a u.p.s.d.

Warto przyjrzeć się kluczowym frazom składającym się na treść kumulacji przedmiotowo-podmiotowej, takim jak:

- nabycie własności rzeczy lub praw majątkowych **od tego samego zbywcy,**
- nabytych dotychczas od tego samego zbywcy **w roku, w którym nastąpiło ostatnie nabycie, i w okresie 5 lat poprzedzających ten rok,**
- potrąca się **podatek przypadający** od opodatkowanych poprzednio nabytych rzeczy i praw majątkowych.

Trzeba zauważyć (zob. tabela 1), że zmiany mające zastosowanie do opodatkowania nabyć mających miejsce od 1 lipca 2023 r. mają charakter nie tylko kosmetyczny czy porządkujący.

Tabela 1. Zestawienie kluczowych różnic

Od 11.08.1983 r. do 30.06.2023 r.	Od 1.07.2023 r. – nadal
Nabycie od tej samej osoby	Nabycie od tego samego zbywcy
Doliczanie wartości z 5 lat poprzedzających rok, w którym nastąpiło ostatnie nabycie	Doliczanie wartości z roku, w którym nastąpiło ostatnie nabycie, i w okresie 5 lat poprzedzających ten rok
Potrąca się podatek przypadający od opodatkowanych poprzednio nabytych rzeczy i praw majątkowych	

Źródło: opracowanie własne.

Sednem zagadnienia będącego przedmiotem analizy jest objęcie kumulacją wartości nabyć zwolnionych oraz dopuszczenie potrącenia wyłącznie podatku przypadającego „od opodatkowanych poprzednio nabytych rzeczy i praw majątkowych”. Celem pracy jest wykazanie niezgodności prakseologicznej oraz zwrócenie uwagi decydentów na konieczność nowelizacji art. 9 ust. 2 u.p.s.d. Główne tezy pracy przyjmują następujące brzmienie:

- okoliczność, że wcześniejsze nabycia od tego samego zbywcy korzystały ze zwolnienia podatkowego (np. na podstawie art. 4a u.p.s.d.), a późniejsze

nabycie nie spełnia przesłanek umożliwiających skorzystanie ze zwolnienia, nie prowadzi do wyłączenia wartości nabyć zwolnionych z kumulacji;

- ❑ w sytuacji, gdy wcześniejsze nabycie podlegało opodatkowaniu, ale korzystało ze zwolnienia, nie występuje podatek przypadający, który można potrącić.

Badanie przeprowadzono przy użyciu tradycyjnych dla nauk prawnych metod badawczych, takich jak metoda dogmatyczno-prawna, metoda teoretyczno-prawna i metoda empiryczna (studium przypadku).

Stosowanie kumulacji przedmiotowo-podmiotowej

Gdy dokonane zostaną, między tymi samymi osobami np. z II grupy podatkowej (w grudniu 2025 r. i w styczniu 2026 r.) dwie darowizny, każda z nich o wartości 20 000 zł, to druga aktywuje metodę opodatkowania kumulacyjnego, mimo że wartość poszczególnych darowizn jest tu mniejsza niż kwota wolna od podatku (kwota wolna to obecnie w II grupie podatkowej 27 090 zł – art. 9 ust. 1 pkt 2 u.p.s.d.). Jest tak, bowiem suma czystych wartości nabyć przekracza kwotę wolną i wynosi 40 000 złotych. Analogicznie, gdy dokonane zostaną (między tymi samymi osobami np. z II grupy podatkowej, w styczniu 2026 r.) trzy darowizny o wartości 20 000 zł, kumulacja również znajdzie zastosowanie¹⁰ – suma czystych wartości nabyć przekracza kwotę 27 090 zł i wynosi 60 000 złotych. By obliczyć podstawę opodatkowania przy trzeciej darowiznie, od sumy darowizn (a precyzyjniej od wartości ostatnio nabytej darowizny z doliczonymi wartościami darowizn nabytych od tego samego zbywcy w roku, w którym nastąpiło ostatnie nabycie, i w okresie 5 lat poprzedzających ten rok), tj. od kwoty 60 000 zł odjąć należy kwotę wolną 27 090 złotych. Skutkuje to nadwyżką podstawy opodatkowania ponad kwotę wolną od podatku w wysokości 32 910 zł. Wobec kwoty 32 910 zł stosujemy progresję przewidzianą w art. 15 ust. 1 u.p.s.d. i następnie potrącamy podatek przypadający od opodatkowanych poprzednio nabytych rzeczy i praw majątkowych, czyli tu ten ustalony przy drugiej darowiznie, gdyż pierwsza mieściła się w kwocie wolnej od podatku.

¹⁰ Gdyby obowiązywała nadal zasada w brzmieniu sprzed 1.07.2023 r., sytuacja byłaby inna, gdyż do wartości ostatnio nabytej darowizny należałoby doliczyć „jedynie” wartość darowizn nabytych od tej samej osoby w okresie 5 lat poprzedzających rok, w którym nastąpiło ostatnie nabycie, ale już nie z roku, w którym nastąpiło to ostatnie nabycie. Ten błąd, usunięty przez ustawodawcę, powodował, że kumulacja nie działała w obrębie ostatniego roku, tj. roku ostatniego lub ostatnich nabyć. Istnieje więc szereg argumentów za tym, by uznać, że w poprzednio obowiązującym stanie prawnym każda cząstkowa darowizna poniżej progu z roku, w którym nastąpiło ostatnie nabycie, nie wchodziła do kumulacji.

Z punktu widzenia podatnika należy w deklaracji SD-3, w sekcji H.2. zatytułowanej „Rzeczy lub prawa majątkowe nabyte od tej samej osoby lub po tej samej osobie w okresie 5 lat poprzedzających rok, w którym nastąpiło ostatnie nabycie” wskazać nabyte rzeczy lub prawa majątkowe, wraz z datą nabycia, miejscem położenia rzeczy lub wykonywania praw i wartością rynkową oraz kwotą podatku przypadającego z tytułu tego nabycia w złotych. W polu nr 99 wykazana zostanie łączna wartość podatku przypadającego podlegająca potrąceniu. Złożenie deklaracji spowoduje wszczęcie postępowania podatkowego, a wszczęcie postępowania podatkowego nastąpi w dniu złożenia deklaracji. Organ podatkowy nie wyda w tej sytuacji postanowienia o wszczęciu postępowania¹¹. Postępowanie zakończy doręczenie decyzji ustalającej wysokość zobowiązania podatkowego w podatku od spadków i darowizn. Termin płatności podatku, zgodnie z art. 47 § 1 ord.pod., wynosi 14 dni od dnia doręczenia decyzji ustalającej. Warto zauważyć, że tytuł sekcji H.2. obarczony jest błędem i nie uwzględnia nowelizacji z 2023 r., gdyż pominięto w nim rok, w którym nastąpiło ostatnie nabycie. Może to wprowadzać podatników w błąd i skutkować nieobejmowaniem kumulacją wcześniejszych nabyć z roku ostatniego nabycia. Niemniej Ministerstwo Finansów w broszurze z 2023 r. *Objaśnienia do zeznania podatkowego o nabyciu rzeczy lub praw majątkowych (SD-3)* wskazuje prawidłowo, że „W tej części zeznania podatkowego nabywcy obowiązani są wymienić w tabeli rzeczy lub prawa majątkowe wcześniej nabyte w roku, w którym miało miejsce nabycie wykazane w części G.1. zeznania i w okresie 5 lat poprzedzających ten rok”¹².

Żaden przepis u.p.s.d. nie jest podstawą do niewpisywania w sekcji H.2. deklaracji SD-3 nabyć (np. tytułem darowizny) podlegających opodatkowaniu, ale korzystających ze zwolnienia np. dla najbliższych (tj. z art. 4a u.p.s.d.). Obecnie art. 9 ust. 2 u.p.s.d. wymaga doliczenia czystej wartości „rzeczy i praw majątkowych nabytych dotychczas od tego samego zbywcy”. Ustawodawca nie różnicuje „rzeczy i praw majątkowych nabytych dotychczas” na korzystające i niekorzystające ze zwolnień, zarówno podmiotowych, jak i przedmiotowych.

Potrącenie podatku przypadającego od opodatkowanych poprzednio nabytych rzeczy i praw majątkowych jest konieczne, aby nie dochodziło do sytuacji, w której od jednej czynności prawnej następowaloby dwukrotne wymierzenie podatku. Trzeba pamiętać, że podatek przypadający to nie tylko podatek rzeczywiście zapłacony. Jednak nie może być to podatek wyłącznie hipotetyczny, czyli taki, który jedynie mógłby zostać ustalony wskutek doręczenia decyzji organu podat-

¹¹ Zob. art. 165 § 7 oraz § 8 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tj. Dz.U. z 2025 r., poz. 111 z późn. zm.) – dalej jako ord.pod.

¹² Dostęp online w dniu 28.01.2026 r. pod adresem: <https://podatki-arch.mf.gov.pl/media/9494/obja%C5%9Bnienia-do-zeznania-podatkowego-o-nabyciu-rzeczy-lub-praw-maj%C4%85tkowych-sd3-2023-rok.pdf>

kowego, a ustalony nie został¹³. Potrącenie ustalonego uprzednio zobowiązania podatkowego może być dokonane także w sytuacji, gdy podatek nie został zapłacony, a nawet wówczas, gdy niezapłacony podatek stał się zaległością podatkową¹⁴. Podatek podlegający potrąceniu musi przypadać od opodatkowanych poprzednio nabytych rzeczy i praw majątkowych, więc nie wystarczy samo podleganie opodatkowaniu, by uznać, że istnieje podatek przypadający.

Studium przypadku

Autorowi niniejszego artykułu przedstawiono do oceny następujący stan faktyczny:

- A. Sprawa dotyczy szeregu darowizn pieniężnych otrzymanych przez obdarowanego (syna) od tego samego zbywcy (tj. darczyńcy, ojca).
- B. Strony nie zawarły umowy w formie aktu notarialnego, ustnie ustaliły kwotę w wysokości 2 000 000 zł, którą w latach 2024 i 2025 darczyńca zobowiązał się przekazać obdarowanemu.
- C. Zbywca dokonał przelewów (ze względu na konieczność posiadania przez obdarowanego dowodów przekazania na rachunek płatniczy): I transzy w kwocie 600 000 zł w czerwcu 2024 r.; II transzy w kwocie 500 000 zł w lipcu 2024 r.; III transzy w kwocie 300 000 zł w listopadzie 2024 r.; IV transzy w kwocie 600 000 zł w marcu 2025 r. Wszystkie te nabycia zostały prawidłowo zgłoszone właściwemu organowi podatkowemu; każde na odrębnym druku SD-Z2 złożonym niezwłocznie po powstaniu obowiązku podatkowego, albowiem przyjęto, zgodnie z art. 6 ust. 1a u.p.s.d., że skoro nabycie następuje w częściach, obowiązek podatkowy powstaje z chwilą nabycia poszczególnych części.
- D. W czerwcu 2025 r. doszło do kolejnej darowizny (nazwijmy ją V transzą) pomiędzy ojcem a synem, na rachunek płatniczy syna wpłynęło 100 000 zł tytułem darowizny.
- E. Obdarowany wypełnił SD-Z2 od ostatniej (V transzy) darowizny, lecz nie złożył go w terminie (ani nie podjął żadnej innej próby złożenia), wobec czego stracił możliwość skorzystania ze zwolnienia z art. 4a u.p.s.d.
- F. W przypadku niespełnienia warunków zwolnienia, o których mowa w art. 4a ust. 1 i ust. 2 u.p.s.d., nabycie własności rzeczy lub praw majątkowych podlega opodatkowaniu na zasadach określonych dla nabywców zaliczonych do I grupy podatkowej.
- G. Syn zobowiązany jest złożyć deklarację SD-3.

¹³ Wyrok NSA z 2.09.2015 r., II FSK 1951/13, LEX nr 1780971.

¹⁴ S. Babiarz, *Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym*, Warszawa 2019, s. 649.

Podatnik, mając poważne wątpliwości co do skutków podatkowych uchybienia, zadał następujące pytania:

1. Czy powinien doliczyć wartość darowizn nabytych od tego samego zbywcy w okresie kumulacji (transze I–IV – łączna czysta wartość 2 000 000 zł) do czystej wartości ostatniej darowizny (transza V), skoro transze I–IV były zwolnione od opodatkowania zgodnie z art. 4a ust. 1 u.p.s.d.?
2. Czy darowizny (transze I–IV) należy wpisać w sekcji H.2. deklaracji SD-3 oraz czy w polach „Kwota podatku przypadającego z tytułu tego nabycia w zł” (kolumna „f” sekcji H.2.) musi dla każdej transzy wpisać 0 zł, czy może wpisać hipotetyczną wysokość podatku, jaki zapłaciłby, gdyby darowizny nie korzystały ze zwolnienia?

Kwota wolna (dla nabywcy z I grupy podatkowej) wynosi 36 120 zł, jeżeli nabywcą jest osoba zaliczona do I grupy podatkowej, co wynika z art. 9 ust. 1 pkt 1 u.p.s.d. Kwota ta może zostać zwiększona przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych w przypadku nadzwyczajnego wzrostu cen w sytuacji, o której mowa w art. 17 ust. 1 u.p.s.d.

Dwa możliwe rozwiązania

Wersja 1. *Fiat iustitia, ruat caelum*¹⁵

Gdyby uznać, że kumulacja nie obejmuje wartości darowizn zwolnionych z opodatkowania, jedynie nabycie tytułem darowizny kwoty 100 000 zł podlegałoby opodatkowaniu, a sekcja H.2. deklaracji SD-3 powinna pozostać niewypełniona.

Taka interpretacja art. 9 ust. 2 u.p.s.d. wymagałaby przełamania granicy językowej wykładni, albowiem ani z art. 9 ust. 2 u.p.s.d., ani z żadnego innego przepisu prawa nie wynika, by dyspozycja „dolicza się czystą wartość rzeczy i praw majątkowych nabytych dotychczas od tego samego zbywcy” mogła nie obejmować nabyć podlegających opodatkowaniu, ale korzystających ze zwolnienia.

Przeważająca część doktryny uważa, iż wykładnia językowa „zakreśla granice interpretacji prawa podatkowego w ramach możliwego sensu słów zawartych w jego przepisach”¹⁶. W prawie podatkowym to wykładnię językową uznaje się za punkt wyjścia i zarazem ograniczenie wykładni prawa¹⁷. Powszechnie uznaje

¹⁵ Z łac. „Niech się stanie sprawiedliwość, choćby miało runąć niebo”.

¹⁶ R. Mastalski, *Miejsce wykładni językowej w procesie stosowania prawa podatkowego*, „Przegląd Podatkowy” 2007, 8, s. 7–12.

¹⁷ J. Brolik, *Wykładnia prawa podatkowego oraz jej determinanty*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2014, 3, s. 54–75.

się, że dopiero gdy poprawne zastosowanie wykładni językowej pozostawia wątpliwości co do treści normy (konkurencyjne rezultaty wykładni), to należy sięgać kolejno po wykładnię systemową lub funkcjonalną¹⁸. Naczelny Sąd Administracyjny od lat uważa, że wykładnia językowa nie może się sprowadzać do szukania sensu poszczególnych wyrazów, lecz powinna szukać rzeczywistego sensu poszczególnych zdań (i ich zespołów), co wymaga jej połączenia z analizą celu regulacji prawnej, ale nawet wówczas rezultaty takiego procesu nie mogą wykraczać poza granice wyznaczone przez wykładnię gramatyczną (językową)¹⁹. Stanowisko to również w 2026 r. wydaje się aktualne. Na przykład w wyroku WSA we Wrocławiu z 8.01.2026 r. możemy przeczytać, że „(...) w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego wypracowano kryteria stosowania różnych dyrektyw wykładni, przyznając pierwszeństwo wykładni językowej i traktując pozostałe rodzaje wykładni, w tym wykładnię systemową i funkcjonalną, a także historyczną, jako subsydiarne”²⁰.

Nauka prawa dopuszcza w niektórych sytuacjach przełamanie granicy językowej wykładni czy nawet niestosowanie normy prawnej, ale dyskusje te głównie dotyczą międzynarodowego systemu ochrony praw człowieka²¹. Krajowe prawo podatkowe nie dysponuje zestawem reguł, które pozwalałyby – w sposób powszechnie akceptowalny – na pogłębienie i poszerzenie wykładni systemowej i umożliwiłyby odejście od rezultatów wykładni językowej, gdy dochodzi do wyraźnej kolizji pomiędzy otrzymanym rezultatem tej wykładni a np. sensem, celem i strukturą głęboką konkretnego podatku. Autor niniejszego artykułu zaproponował pewne rozwiązanie, tj. kontekstualizację koherencyjno-strukturalną²², której zastosowanie mogłoby umożliwić przełamanie granicy językowej wykładni, gdy najbardziej spójny ze strukturą głęboką podatku (ale i celem regulacji) rezultat wykładni nie mieści się w zakresie możliwego sensu słów zawartych w poddawany wykładni przepisie.

Trzeba podkreślić, że nie ma wątpliwości, iż z Konstytucji²³ można wywieść zakaz wykładni rozszerzającej zakres opodatkowania na niekorzyść podatnika,

¹⁸ Wyrok NSA z 26.10.2021 r., II FSK 979/21, LEX nr 3256462.

¹⁹ Uchwała NSA (7 sędziów) w Warszawie z 20.03.2000 r., FPS 14/99, Lex nr 40065 – warto zaznaczyć, że na tezy tego rozstrzygnięcia, do dnia 29.01.2026 r. powołano się w 857 orzeczeniach sądów administracyjnych, głównie w kontekście argumentów przemawiających za uznaniem granicy wykładni językowej za nieprzekraczalną.

²⁰ Wyrok WSA we Wrocławiu z 8.01.2026 r., I SA/Wr 567/25, LEX nr 4014433.

²¹ Zob. np. M. Lubertowicz, *Lex iniustissima non est lex. Formuła Gustava Radbrucha jako alternatywa dla międzynarodowego systemu ochrony praw człowieka*, [w:] *Studia Erasmiiana Wratislaviensia, Prawa człowieka. Idea, instytucje, krytyka*, red. M. Sadowski, P. Szymaniec, Wrocław 2010, s. 361–378.

²² Zob. A. Słysz, *Zasada kumulacji...*, s. 103–118.

²³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.) – w tekście jako Konstytucja.

z czym wiąże się wymóg respektowania lingwistycznej granicy wykładni. Nie oznacza to jednak automatycznie, iż istnieje również zakaz wykładni zawężającej zakres opodatkowania. Zasada rozstrzygania wątpliwości na korzyść podatnika (art. 2a ord.pod.) może prowadzić do wykładni zawężającej w razie wątpliwości co do treści przepisów prawa podatkowego, niemniej wydaje się, że nie jest to argumentem za incydentalnym przełamaniem granicy wyznaczonej słowami użytymi przez ustawodawcę. Zastosowanie wykładni zawężającej, które wykracza poza znaczenie językowe przepisu, może także okazać się sprzeczne z zasadą legalizmu. Niemniej niektórzy autorzy wskazują, że gdy rezultaty wykładni językowej są absurdalne, powinno dojść do przełamania znaczenia językowego²⁴.

W analizowanej sytuacji jedynie przełamanie wykładni językowej pozwałoby uznać, że kumulacja nie obejmuje wartości darowizn zwolnionych z opodatkowania. Są autorzy, którzy dopuszczają możliwość przełamania granicy np. za sprawą wykładni systemowej²⁵, ale jak już wskazano, większa część doktryny (w prawie podatkowym) uznaje tę granicę za nieprzekraczalną. Niemniej wyłącznie przyjęcie stanowiska akceptującego przełamanie granicy językowej wykładni pozwala uznać, że kwota 100 000 zł opodatkowana byłaby zgodnie z zasadami ogólnymi tj. art. 15 u.p.s.d. Kwestią otwartą (niemal techniczną) jest, czy od kwoty 100 000 zł należy odjąć kwotę wolną, tj. 36 120 zł, celem obliczenia nadwyżki podstawy opodatkowania. Co do zasady w pierwszym złożonym SD-Z2 obejmującym I transzę darowizny w kwocie 600 000 zł w czerwcu 2024 r. należałoby uwzględnić kwotę wolną 36 120 zł i zgłosić do zwolnienia kwotę 563 880 zł. W praktyce jednak podatnicy w deklaracji SD-Z2, przy pierwszym nabyciu o wartości przekraczającej kwotę wolną wpisują pełną wartość jako „wartość rynkową nabywanych rzeczy lub praw majątkowych”, nie konsumując tym samym kwoty wolnej. Tak było w analizowanym przypadku. W pierwszej deklaracji SD-Z2 nie uwzględniono kwoty wolnej i zwolnienie objęło pełną wartość przysporzenia.

Wobec powyższego nie bez wątpliwości można założyć, że gdyby kumulacja nie obejmowała wartości darowizn zwolnionych z opodatkowania, podstawą opodatkowania byłoby 100 000 zł – 36 120 zł, czyli 63 880 złotych. Podatek więc wyniósłby (zgodnie z art. 15 ust. 1 u.p.s.d.) 946,60 zł i 7% od nadwyżki ponad 23 665 zł tj. 946,60 zł + 2 815,05 zł, czyli łącznie 3 761,65 zł (po zaokrągleniu **3 762 zł**).

²⁴ H. Filipczyk, *Postulat pewności prawa w wykładni operatywnej prawa podatkowego*, Warszawa 2013, s. 88.

²⁵ T. Grzybowski, *Granice wykładni systemowej prawa podatkowego*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2018, 1, s. 65–76.

Wersja 2. *Summum ius, summa iniuria*²⁶

Zupełnie inna będzie wysokość zobowiązania podatkowego, gdyby uznać, że kumulacja obejmuje wartości darowizn zwolnionych z opodatkowania. Za taką konstatacją przemawia wykładnia językowa art. 9 ust. 2 u.p.s.d. Z zasady określoności prawa wynika, że na ustawodawcy ciąży obowiązek formułowania przepisów prawnych w sposób poprawny, jasny i precyzyjny; *a contrario* istnieje zakaz formułowania przepisów niejasnych i nieprecyzyjnych²⁷, którego istnienie wywodzi się z art. 2 Konstytucji. Skoro treść art. 9 ust. 2 u.p.s.d. jest jasna, logiczna i zrozumiała, a jedynie wydaje się niesprawiedliwa, gdyż prowadzi do opodatkowania nabyć pierwotnie zwolnionych z opodatkowania, to czy usprawiedliwia to złamanie granicy określonej wykładnią językową? Czy to, co jasne, nie podlega interpretacji? Nawet jeśli uznać, że wszystko podlega interpretacji, to przecież proces wykładni zazwyczaj uznajemy za zakończony, jeśli językowe znaczenie tekstu jest jednoznaczne. Argumentów za uświęcaniem znaczenia językowego tekstu prawnego jest wiele, są one powszechnie znane i dobrze opisane w literaturze przedmiotu²⁸.

Jako że w poddawanym ocenie stanie faktycznym nabycie tytułem darowizny od tego samego zbywcy następuje więcej niż jeden raz, to do wartości ostatniego nabycia, tj. 100 000 zł należy doliczyć czystą wartość darowizn nabytych dotychczas (od tego samego zbywcy) w okresie kumulacji. Zatem by obliczyć podstawę opodatkowania, należy dodać do 100 000 zł, mimo obejmującego te nabycia zwolnienia, wartości transz I–IV tj. 600 000 zł z czerwca 2024 r.; 500 000 zł z lipca 2024 r.; 300 000 zł z listopada 2024 r. oraz 600 000 zł z marca 2025 roku.

Działanie to przedstawia się następująco (w zł): $100\,000 + (600\,000 + 500\,000 + 300\,000 + 600\,000) = 100\,000 + 2\,000\,000 = 2\,100\,000$ zł

Od tak obliczonej wartości wynoszącej 2 100 000 zł odjąć należy kwotę wolną, tj. 36 120 zł, zatem na skutek zastosowania kumulacji nadwyżka podstawy opodatkowania ponad kwotę wolną od podatku wyniesie 2 063 880 złotych.

Podatek wyniósłby 946,60 zł i 7% od nadwyżki ponad 23 665 zł tj. 946,60 zł + 142 815,05 zł = 143 761,65 zł (łącznie po zaokrągleniu **143 762 zł**).

Z porównania wyniku rażąca dysproporcja wysokości zobowiązania podatkowego, gdyż w pierwszym wariantcie wynosi ono 3762 zł natomiast w drugim 143 762 zł, co oznacza, że wzrasta ponad trzydziestoosmiokrotnie.

²⁶ Z łac. „Najwyższe prawo, najwyższa niesprawiedliwość”. Często jednak cytowane dla zobrazowania, że najcięższe stosowanie prawa jest najwyższą niesprawiedliwością.

²⁷ R. Stasikowski, *Między określonością a elastycznością prawa*, „Samorząd Terytorialny” 2024, 11, s. 73–89.

²⁸ Zob. T. Spyra, *Granice wykładni prawa. Znaczenie językowe tekstu prawnego jako granica wykładni*, Kraków 2006; M. Kondej, *Przełamanie rezultatów wykładni językowej zgodnie z zasadą nadrzędności Konstytucji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2019, LXXXI(3), s. 39–52.

Literatura przedmiotu nie dostarcza prostej odpowiedzi na pytanie, które podejście należy uznać za prawidłowe; publikacje z zakresu stosowania u.p.s.d. pomijają analizowany w niniejszej pracy problem²⁹. Utrzymanie prawa do zwolnienia wymaga przełamania granicy językowej wykładni, a jej nieprzełamanie prowadzi do zniweczenia skutków zwolnienia, z którego podatnik skorzystał, wypełniając wszelkie ustawowe przesłanki.

Znana autorowi praktyka działania organów podatkowych jest niejednolita. W znacznej części przypadków organy te akceptują nieujmowanie w kumulacji nabyć zwolnionych, co jest związane z niewpisywaniem przez podatników nabyć poprzednich, które skorzystały ze zwolnienia, w sekcji H.2. kol. „f” deklaracji SD-3. Akceptacja tak wypełnionej deklaracji powoduje, że ustalając podatek, organ nie dolicza do wartości ostatnio nabytego przysporzenia czystej wartości rzeczy i praw majątkowych nabytych dotychczas od tego samego zbywcy w roku, w którym nastąpiło ostatnie nabycie, i w okresie 5 lat poprzedzających ten rok (wersja 1). W sytuacji, gdy podatnik w sekcji H.2. kol. „f” deklaracji SD-3 ujawni nabycie/nabycia zwolnione i wskaże, że podatek od nich przypadający to kwota 0 zł, organ podatkowy uwzględni wartość nabyć zwolnionych w kumulacji (wersja 2).

Podatek przypadający i korekta deklaracji

Próba kreatywnej interpretacji pojęcia „podatek przypadający” nie rozwiązuje opisanego problemu. Jasne jest, że podatek przypadający to nie tylko podatek rzeczywiście zapłacony. Jednak nie może to być podatek wyłącznie hipotetyczny czyli taki, który jedynie mógłby zostać ustalony wskutek doręczenia decyzji organu podatkowego, a ustalony nie został³⁰. Potrącenie ustalonego uprzednio zobowiązania podatkowego może być dokonane także w sytuacji, gdy podatek nie został zapłacony, a nawet wówczas, gdy niezapłacony podatek stał się zaległością podatkową³¹. Podatek podlegający potrąceniu musi przypadać od opodatkowanych poprzednio nabytych rzeczy i praw majątkowych, więc nie wystarczy samo podleganie opodatkowaniu ze zwolnieniem, by uznać, że doszło do pojawienia się podatku przypadającego.

²⁹ Zob. m.in. S. Babiarz, *Spadek i darowizna...*, s. 641–652; K. Stelmaszczyk-Borszowska, *Art. 9* [w:] P. Borszowski, K.J. Musiał, A. Nita, J. Wantoch-Rekowski, K. Stelmaszczyk-Borszowska, *Ustawa o podatku od spadków i darowizn. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2022; P. Smoleń, *Art. 9*, [w:] S. Bogucki, G. Liszewski, J. Szczygieł, K. Winiarski, P. Smoleń, *Podatek od spadków i darowizn. Komentarz*, Warszawa 2021, Lex; R. Styczyński, *Art. 9. Ustawa o podatku od spadków i darowizn. Komentarz*, Warszawa 2014, Lex; A. Mariański, *Art. 9* [w:] S. Babiarz, W. Nykiel, A. Mariański, *Ustawa o podatku od spadków i darowizn. Komentarz*, Warszawa 2010; S. Brzeszczyńska, *Art. 9. Podatek od spadków i darowizn. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2009.

³⁰ Por. Wyrok NSA z 2.09.2015 r., II FSK 1951/13, LEX nr 1780971.

³¹ S. Babiarz, *Spadek i darowizna...*, Warszawa 2019, s. 649.

W analizowanej sprawie (wersja 2) nie można obniżyć podatku w wysokości 143 762 zł poprzez odjęcie od niego kwot podatku uprzednio zapłaconego. Niemniej, nie dojdzie tu do sytuacji, w której którakolwiek z transz (darowizn) zostałyby dwukrotnie opodatkowana. Na skutek nieskorzystania ze zwolnienia (dla tzw. grupy zero) przy kolejnej darowiznie zawsze dochodzić będzie do opodatkowania poprzednich, korzystających ze zwolnienia nabyć. Mamy tu do czynienia ze swoistą restytucją obowiązku podatkowego od nabyć zwolnionych. Trudno ocenić, czy taki rodzaj dolegliwości podatkowej jest zamierzony przez ustawodawcę.

Opisany problem, skutkujący *de facto* utratą prawa do zwolnienia, z którego się już skorzystało, rodzi kolejne wątpliwości. Co w sytuacji, gdy podatnik złoży SD-Z2 (np. w 2024 r), ale po 2 latach organ uzna, że nie spełnił warunków i ustali zobowiązanie podatkowe (w 2026 r.)? Jak wpłynie to na złożone już SD-3 (od kolejnego nabycia od tego samego zbywcy w 2025 r.), gdy podatnik był przeświadczony, że nie pojawi się podatek przypadający do odliczenia? Wydaje się, że wówczas, po wydaniu przez organ podatkowy decyzji ustalającej w 2026 r., podatnik powinien złożyć korektę SD-3 z 2025 r. i wykazać kwotę podatku przypadającego na nabycie z 2024 r. poprzez wpisanie w sekcji H.2. kol. „f” deklaracji SD-3 kwoty ustalonego decyzją podatku. Spowoduje to powstanie nadpłaty w podatku od spadków i darowizn. Nie jest przeszkodą dla potrącenia okoliczność, że podatek zostanie ustalony później, niż miało miejsce drugie nabycie, gdyż potrącenie obejmuje podatek od poprzednio nabytych rzeczy i praw majątkowych. Decyduje więc data nabycia, a nie moment powstania zobowiązania podatkowego.

Wnioski

Przedstawiona w niniejszym artykule dysfunkcjonalność kumulacji ujawnia się dopiero w relacji do zwolnień podatkowych – art. 9 ust. 2 u.p.s.d. w związku np. z art. 4a u.p.s.d. W analizowanym przypadku pozostanie w obrębie znaczenia językowego art. 9 ust. 2 u.p.s.d., co prowadzi do zastosowania prawa, którego rezultat, jak się wydaje, może być odbierany przez adresata normy jako niesprawiedliwy. Trzeba jednak zauważyć, że z prawnego punktu widzenia zastosowanie zasady kumulacji przedmiotowo-podmiotowej nie odbiera prawa do zwolnień, z których podatnik już skorzystał. Kumulacja „jedynie” niweczy skutek zwolnień, prowadząc do opodatkowania ostatniego nabycia od nadmiarowej (skumulowanej) podstawy opodatkowania. W pewnym sensie art. 9 ust. 2 u.p.s.d. należy więc uznać za obarczony niezgodnością prakseologiczną, co potwierdza zestawienie skutków jego zastosowania ze skutkami zastosowania np. art. 4a ust. 1 u.p.s.d. czy art. 16 ust. 1 u.p.s.d.

Zastosowanie art. 9 ust. 2 u.p.s.d. w opisanej w niniejszym artykule sytuacji podatnika odwraca skutek zastosowania art. 4a ust. 1 u.p.s.d. Możemy dopatrywać się w tym naruszenia zasady proporcjonalności, gdyż nieskorzystanie przy kolejnym nabyciu ze zwolnienia powoduje opodatkowania nabyć uprzednio zwolnionych. Akceptowanie takiego stanu rzeczy jest wątpliwe również w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego wyrażonej w art. 2 Konstytucji, której elementem jest metazasada pewności prawa. Na pewność prawa, tak w ujęciu krajowym, jak w świetle prawa UE, składa się m.in. przewidywalność jego działania i akceptowalność przez społeczeństwo oraz zgodność z systemem prawnym³². Zasada pewności prawa jest więc ściśle powiązana z zasadą zaufania obywateli do prawa, której naruszenia również można się tu dopatrywać. Z drugiej strony, nie istnieje konstytucyjne prawo do zwolnień z opodatkowania, a jedynie zasada zakazu poboru nadmiernych podatków, której istnienie można wywodzić z art. 64 Konstytucji. Jako że w opisanej sprawie dojdzie do jednokrotnego poboru podatku, według skali podatkowej ustanowionej w art. 15 ust. 1 u.p.s.d., a zwolnienie z art. 4a u.p.s.d. ma charakter wyjątkowy i wymaga spełnienia szeregu przesłanek³³, kwestia naruszenia przywołanych zasad jest wątpliwa. Aspekt ten zapewne zasługuje na odrębne badanie.

Można zaproponować w charakterze postulatu *de lege ferenda*, gdyby uznać, że ustawodawca chciałby (a wydaje się, że powinien) tak uregulować kwestię kumulacji, by nie niweczyła skutków zastosowania zwolnień podatkowych, dodanie do art. 9 u.p.s.d. ustępu 5, który stanowiłby, że: „Kumulacja, o której mowa w ust. 2 nie obejmuje czystej wartości rzeczy i praw majątkowych nabytych dotychczas od tego samego zbywcy w zakresie, w jakim nabycie to korzystało ze zwolnienia od podatku.”

Bibliografia

- Babiarz S., Nykiel W., Mariański A., *Ustawa o podatku od spadków i darowizn. Komentarz*, Warszawa 2010, Lex.
- Babiarz S., *Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym*, Warszawa 2019.
- Bielska-Brodziak A., Suska M., *Pewność prawa a zasada interpretatio retro non agit*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2023, 3, s. 51–65. <https://doi.org/10.36280/AFPiFS.2023.3.51>

³² Por. D. Kornobis-Romanowska, *Pewność prawa w Unii Europejskiej. Pomiędzy autonomią jednostki a skutecznością prawa UE*, Warszawa 2018, s. 2–4 oraz A. Bielska-Brodziak, M. Suska, *Pewność prawa a zasada interpretatio retro non agit*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2023, 3, s. 51–65.

³³ Zob. Uchwała NSA z 20.03.2023 r., III FPS 3/22, ONSAiWSA 2023, nr 4, poz. 51.

- Bogucki S., Liszewski G., Szczygieł J., Winiarski K., Smoleń P., *Podatek od spadków i darowizn. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Borszowski P., Musiał K. J., Nita A., Wantoch-Rekowski J., Stelmaszczyk-Borszowska K., *Ustawa o podatku od spadków i darowizn. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2022.
- Brolik J., *Wykładnia prawa podatkowego oraz jej determinanty*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2014, 3, s. 54–75. <https://doi.org/10.18778/0208-6069.75.03>
- Brzeszczyńska S., *Art. 9, Podatek od spadków i darowizn. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2009.
- Filipczyk H., *Postulat pewności prawa w wykładni operatywnej prawa podatkowego*, Warszawa 2013.
- Grzybowski T., *Granice wykładni systemowej prawa podatkowego*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2018, 1, s. 65–76.
- Kondej M., *Przełamanie rezultatów wykładni językowej zgodnie z zasadą nadrzędności Konstytucji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2019, LXXXI(3), s. 39–52. <https://doi.org/10.14746/rpeis.2019.81.3.3>
- Kornobis-Romanowska D., *Pewność prawa w Unii Europejskiej. Pomiędzy autonomią jednostki a skutecznością prawa UE*, Warszawa 2018.
- Lubertowicz M., *Lex iniustissima non est lex. Formuła Gustava Radbrucha jako alternatywa dla międzynarodowego systemu ochrony praw człowieka*, [w:] *Studia Erasmiانا Wratislaviensia, Prawa człowieka. Idea, instytucje, krytyka*, red. M. Sadowski, P. Szymaniec, Wrocław 2010.
- Mastalski R., *Miejsce wykładni językowej w procesie stosowania prawa podatkowego*, „Przegląd Podatkowy” 2007, 8, s. 7–12.
- Slysz A., *Zasada kumulacji w podatku od spadków i darowizn – struktura głęboka kontra granica językowa wykładni*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego” 2018, 2, s. 103–118. <https://doi.org/10.18778/1509-877X.2018.02.05>
- Spyra T., *Granice wykładni prawa. Znaczenie językowe tekstu prawnego jako granica wykładni*, Kraków 2006.
- Stasikowski R., *Między określonością a elastycznością prawa*, „Samorząd Terytorialny” 2024, 11, s. 73–89.
- Styczyński R., *Art. 9, Ustawa o podatku od spadków i darowizn. Komentarz*, Warszawa 2014.

Judykaty

- Uchwała NSA (7 sędziów) w Warszawie z 20.03.2000 r., FPS 14/99, Lex nr 40065
- Wyrok NSA z 2.09.2015 r., II FSK 1951/13, LEX nr 1780971
- Wyrok NSA z 26.10.2021 r., II FSK 979/21, LEX nr 3256462
- Wyrok WSA we Wrocławiu z 8.01.2026 r., I SA/Wr 567/25, LEX nr 4014433